

— et aktuelt lærermiddel
i tidsskriftform

Norsknytt

ISSN 0801 5368

30
år

- Språk er morsomt
- Du er en god språkbruker
- Færøyene med mange spor etter nordmenn
- Velg dine favorittord
- Sjangrene kjenner du
- Lær av Holberg – skriv en monolog
- Skriv om det og løs diskusjonsknuter
- Elevene skal eksperimentere med drama
- Utrydningstruede ord
- Stryk ”tomme” ord
- Spansk – et verdensspråk
- Ordlek med palindromer
- Skriv-rett-ark, nynorsk
- Norskryss 4 – 2004
- Tentamensoppgaver i norsk, bokmål
- Syng og skriv om mat

Norsknytt har internetside
www.norsknytt.no

NORSKNYTT *gir variasjon og liv til norskundervisninga*

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/99 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENDE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-
Årgang 2001:	«Norsknytt 1/01, 2/01, 3/01 og 4/01»	200,-
Årgang 2002:	«Norsknytt 1/02, 2/02, 3/02 og 4/02»	200,-
Årgang 2003:	«Norsknytt 1/03, 2/03, 3/03 og 4/03»	200,-
STORKRYSS A3-format (til opphenging der folk samles)		kr. 25,- pr. stk.

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

Send bestilling til: **NORSKNYTT**
PB 303
7601 LEVANGER

E-post: post@norsknytt.no

Ønskes et større antall av
enkelte hefter, be om
pristilbud.

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 425,- PR. ÅR.

NR 4 - 2004 (101)

NOVEMBER

30. ÅRGANG

Språk er morsomt

Tenk at bøker om tegnsetting, rettskriving, bruk av fremmedord, betydning av ord, forfatterbiografier og lignende skulle bli bestselgere. Det har faktisk skjedd denne høsten. Språkbøkene "Heng ham ikke vent til jeg kommer" (Per Egil Hegge), "Språk 2005" (Finn Erik Vinje), "Ord om ord" (Sylfest Lomheim), "Utrydningsstrukede ord" (Astrid Skår) og "Hva er språk" (Helene Uri) har fått stor oppmerksomhet i mediene. Bind 2 av Ingar Sletten Kolloens Hamsun-biografi, "Hamsun - Erobreren", er kanskje den mest omtalte og kritikerrostede boka i høst.

Fjernsynsserien "Typisk norsk", som stod på programmet tidligere i år og som kommer tilbake på nyåret, kom høyt på ti på topp listene. Den uhøytidelige og humoristiske stilten i programmene slo godt an hos seerne. Språk er morsomt.

Det er ingen tvil om at interessen for språk er stor, både hos unge og voksne. Når det kommer forslag om å fornorske skrivemåten på utenlandske ord, skaper det stor debatt. Er det virkelig tillatt å skrive kløtsj, sørvis og jus? Ja, både på bokmål og nynorsk, sier Språkrådets ordlister. Kan vi skrive åtgaum og hugnadsamt på bokmål? Ja, svarer de samme ordlistene. Men å dele opp ord slik som det var gjort på en plakat: "Røyk fritt her", blir galt!

Forslaget om å la enkelte skoler frita elevene for skriftlig sidemålsopplæring, skapte nylig strid. Debatter om språk og språkpolitikk er gunstig. Interessen for språk skjerpes, folk blir språkbeviste, noe som igjen bidrar til å holde språkørene våre mjuke. Det drar vi nytte av når vi skal lære fremmede språk. Vi hører ofte at folk fra engelsktalende land er imponerte over språkdyktigheten hos unge nordmenn.

En ny læreplan er på trappene. I 2006 skal tas i bruk i grunnskolen om to eller tre år. Vi håper planen utformes slik at norsk kan bli et fag med smil i Gi plass for lek og eksperimentering med ord, drama, ikt og litteratur som appellerer og passer for årstrinnene. Selvsagt må elevene få formelle kunnskaper, men disse ferdighetene kan også læres på interessevekkende måter og når elevene er modne for å ta imot slik lerdom. Da blir språk morsomt. "Så når jorden er bekvem," stod det på de gamle frøpakkene. Det kan pedagogene merke seg.

Moro med ord

Norsknytt nummer 101 har mange ordoppgaver. Å vekke interessen for ord er en av de viktigste oppgavene en norsklærer har. I Norsknytt står åpne linjer og rubrikker og roper på de rette ordene innenfor varierte emner. Lykke til med ordjakt og ordvalg.

Kryssordvinnere 3 – 2004

Nynorsk

Sigurd Myrlund, 10A, Lødingen ungdomsskole, 8550 Lødingen
Silje Aulstad, 8B, Gausdal ungdomsskole, 2653 Vestre Gausdal
Joakim Pedersen, 9., Namsskogan skole, 7890 Namsskogan
Maren B. Guntvedt, 8B, Høknes ungdomsskole, 7801 Namsos

Bokmål

Kristine Alvheim, 10C, Dale ungdomsskole, 5722 Dalekvam
Preben Lind, 8D, Sortland ungdomsskole, 8400 Sortland
Kristoffer Volland, 8., Mindland skole, 8860 Tjøtta
Jan Vidar Olsen, 10B, Dovre ungdomsskole, 2660 Dombås

I Norsknyttens jubileumsår deler vi ut bokpremier til klasser/grupper som viser god orden og ryddighet i kryssordløsningene. Denne gangen går premien til 8. klasse ved Namsskogan skole. Vi gratulerer.

Ord om dikt og dikting

Diktet er åpent – du kan lett flytte inn i det

Husk at mange dikt hører heime under lettest litteratur. Det er lettere “å flytte inn i” diktet enn kanskje noen annen sjanger.

- Et godt dikt er som et isfjell. Bare 1/9 er synlig for leseren når han leser diktet første gang. De resterende 9/10 framstår, i beste fall, etter hvert i leserens sinn.

- Jeg har fått et bedre liv av å skrive. Forfatterskapet har lært meg mye om meg selv.

Herbjørg Wassmo

- Den gode leser leser ikke først og fremst for å forstå diktet, men for ved diktets hjelp å forstå seg selv og sitt liv.

*Erling Christie
(1958)*

Du er en god språkbruker

En oppmuntringstale om språkdyktighet

Arbeidet med å styrke elevenes språklige selvtillit må gå som en rød tråd gjennom alt skolearbeid. Altfor mange elever er utrygge i språkbrukersituasjoner. Deres språklige selvbilde er svakt. Alle lærere må bidra til å bygge opp elevenes språklige selvtillit. I dette arbeidet fins det mange positive momenter som vi stadig kan minne elevene om:

- Tenk på hvor mange tusen ord du har lært på 12-14 år. Disse ordene kan du sette sammen til meningsfylte setninger. Du kan skrive de fleste ordene rett, og du kan uttale dem korrekt. Sannelig kan du også bøye ordene etter grammatiske regler, som regel feilfritt.

Du varierer språket ditt når du snakker eller skriver. Synonymer finner du vanligvis lett. Du lager til og med nye ordsammenstillinger når det høver slik. Kanskje kan det også hende at du smeller til med et helt nytt ord om du skulle få behov for det.

Tegnsettingen, som kan være nokså plundret av og til, behersker du bra. Du greier som regel problemene som kan melde seg i forbindelse med direkte og indirekte tale, på en brukbar måte.

Mange språklige virkemidler kan du ta i bruk, ofte uten at du er helt klar over det selv. Ja, for du bruker sammenligninger, overdrivelser, gjentakelser, språklige forsterkninger og Dempere m.m. med god virkning. Du tar i bruk rim og rytme, dialekt og gruppesspråk. Fremmedord kan du massevis av.

Sist, men ikke minst: Du har en sprudlende og levende fantasi som er til glede for oss alle – og for deg selv.

Dersom du tviler på at dette er sant, kan du bare ta fram ei skrivebok som du brukte i første klasse. Sammenlign med det som du skriver i dag. Er ikke framgangen fenomenal?

Men selv om du nå er blitt en dyktig språkbruker, er du ikke utlært. Vi blir aldri ferdig med å lære språk. For språket forandrer seg stadig, og vi forandrer oss. Det morsomme er at dess mer vi lærer om språk, dess mer interessant blir dette enorme emnet.

Skolen må framheve og bygge videre på de positive sidene ved språket til hver enkelt elev. Tradisjonell retting med rødt fremhver dessverre bare det som er negativt i elevenes skriftlige arbeider. Det er mye å vinne ved å ta i bruk en mer positiv pedagogikk.

Færøyene med mange spor etter nordmenn

"Langt ute i det kvikksølvlysende verdenshavet ligger et ensomt lite blyfarget land. Det bitte lille klippeilandet forholder seg til storhavet omtrent som et sandkorn til golvet på en ballsal. Men sett under et forstørrelsesglass, er dette sandkorn likevel en hel verden med berg og daler, sund og fjorder og bus med små mennesker."

William Heinesen - færøysk forfatter 1900 - 1991

Ute i Nord-Atlanteren, omtrent midt mellom Norge og Island, ligger 18 værbitte øyer. Det er Færøyene som er gammelt norsk land. Allerede på 800-tallet ble øyene befolket av norske vestlendinger og stod både kirkelig og verdslig under norsk overhøyhet helt til Norge kom i union med Danmark i 1380. Da gikk styret over til danskene.

Ull er Færøyenes gull

Båten fra Bergen anløper Torshavn som i følge den færøyske turistbrosjyren, er verdens minste hovedstad. Denne hovedstaden har om lag 18.650 innbyggere og er en moderne by. Den nest største byen er Klaksvík med vel 5.000 innbyggere. Det totale folketallet på Færøyene er ca. 48.100. Det er sauene som har gitt Færøyene navn; det fins omtrent 70.000 sauere på øyene. "Ull er Færøyenes gull," sier ordspråket.

Preget av nærlheten til havet

Norsknytt besøkte Færøyene i en godværsperiode i august 2004. Vi kom til et velutstyrt, moderne samfunn der fiskeprodukter gir 97 prosent av nasjonalinntektene. Alt liv og virke er preget av nærlheten til havet. Ingen bor mer enn fem km fra sjøen. Lufta er alltid rein og frisk på Færøyene. Trua på draug, havfruer og andre overnaturlige vesener står naturlig nok sterkt her. Det fins mange sagn om hvordan fjell og andre naturformasjoner er blitt til. Været skifter været raskt; derfor er Færøyene også kalt "værøyene". Alle håper at framtidige oljefunn skal gi rikdom.

Det offisielle språket er færøysk, som er et selvstendig vestnordisk språk, i slekt med islandsk og vestnorsk, særlig dialekten fra Rogaland. De fleste færøyingene snakker også dansk, uten det danske "støt", da blir språket svært likt norsk. Færøyingene har alltid hatt god kontakt med folk i Vest-Norge. De lytter på værmeldingene våre og fortalte at de stolte på de norske meteorologene.

Den færøyske dansen var med på å bevare språket

Dansk ble innført som skriftspråk på Færøyene etter reformasjonen i 1538. Men færøysk ble bevart som talespråk i den muntlige litteraturen i form av sagn og kvad som gikk i arv fra generasjon til generasjon. De gamle kvadene og kjempeviser bestod av om lag 70.000 vers. Takket være den berømte færøyske kjededansen var det mulig å lære og huske så mange vers. Versene bestod av lange fortellinger. Det danses uten tonefølge på noe instrument, bare stemmene og fottrampene høres. I tillegg til kvadene bestod folkediktinga av gamle ord, ordspråk, faste vendinger og sagn. På 1800-tallet ble det færøyske skriftspråket utformet på grunnlag av gammelt norrønt språk og dialektar, og fra 1948 ble færøysk hovedspråket. Det var prost Hammershaimb som satte opp en norm for færøysk skriftspråk. Den søkte å opprettholde sambandet mellom det gamle språket og islandsk og tok ikke så mye omsyn til nyutviklinger i talespråket. Dansk skal læres og kan brukes offentlig på lik linje med færøysk. Færøyene har siden 1948 vært en selvstyrrende del av Danmark, men står utenfor EU.

Unngår fremmedord og lånord

Færøyingene verner om språket og forsøker å unngå fremmedord og lånord. I stedet lar de gamle færøyske ord få ny betydning. Tyrla som var det gamle navnet på piskeris, betyr i dag helikopter. Det er interessant å studere skilt og oppslag på Færøyene. Nordmenn har stort sett ingen problemer med å forstå oppslag og avisoverskrifter. På den følgende siden står en språktippekupong som inneholder en rekke færøyske ord.

Tipp færøyiske ord

	A	B	C
1 Mikudag a lykkedag	b onsdag	c dyrenes dag	
2 Vikuskiftferd a havhest	b helgatur	c liten skiftnøkkel	
3 Flogfar a stefar	b sauespor	c fly	
4 Leirlist a keramikk	b campingplass	c rasfarlig område	
5 Kunnigarstova a informasjonskontor	b kongebolig	c kunstnerhus	
6 Utvarp a snurpenot	b radio	c fuglefjell	
7 Keypsamtokan a supermarket	b mageknip	c slagsmål	
8 Tyrlapallur a danseplatt	b fjøs for okser	c helikopterlandingsplass på båt	
9 Starvafolk a fattigfolk	b kokker	c ansatte ved en bedrift	
10 Tonleikur a ringdans til sang	b musikk	c seljefløyte	
11 SamferDSLustova a trafikkontoret	b finstue	c meklingskontor	
12 Hosdag a avspaseringsdag	b torsdag	c fødselsdag	
13 Tryss a motvind	b ullbukse	c seksti	
14 Stora tøkk a bulldoser	b mange takk	c fjell i sjøen	
15 Sjonvarp a fjernsyn	b fellesferie	c stor fiskefangst	

Løsning: Se side 33.

Stort og smått om Færøyene

Færøyenes nasjonalfugl er tjelden. "Tjaldur" med røde føtter og nebb har fått sin egen dag, nemlig 12. mars. Da kommer den tilbake til Færøyene etter vinteropphold i sydlige strøk. Alle kjenner tjeldens skjærende varsel-skrik: Kubikk, kubikk! Fuglelivet på Færøyene er rikt. Det er registrert om lag 3000 arter på øyene.

Dyrelivet er begrenset. Bare tre pattedyrarter lever i vill tilstand, nemlig mus, rotter og hare. Rottene er lundefuglenes verste fiende. Nårrottene invaderer fuglefjellene, går det hardt utover egg og fugleunger. Fangst av lunde har vært en viktig attåtnæring. Lundefugl står på spisestedenes matkart og regnes som en godbit.

Kirkjubø har fra middelalderen vært det geistlige og kulturelle sentrum på Færøyene. Her bodde biskopen fram til reformasjonen. Det var hos biskopen kong Sverre Sigurdson ble oppfostret. Sankt Olavs kirke fra 1111, oppkalt etter Olav den hellige, står her. Kirken som er den eldste på Færøyene, er fremdeles i bruk. Men det er ruinene etter Sankt Magnus-katedralen som er det aller viktigste fortidsminne på Kirkjubø. Dette byggverket ble påbegynt mot slutten av 13-hundretallet. Det eldste bygget på Kirkjubø er røykstua som fremdeles nytes som bolighus. Færøyene er kjent for sine vakre frimerker med motiv først og fremst fra natur og dyreliv. Ellers merker turistene seg at postkassene er blå.

Sagnet om Tomodr og selkvinnen på Færøyene

Det gikk ord på Færøyene om at en gang hvert år, helst tidlig på våren, danset noen selkvinner på et bortgjemt skjær. Det ble sagt at tolv vakre selkvinner pleide å gå i land på skjæret før dagslyset kom. Her tok de av seg selskinnene, løp opp på en høyde og danset vilt og heftig. Folk fortalte at de hadde sett silhuettene av dem mot natthimmelen.

En ung fisker som het Tormodr, hadde hørt om denne dansen. Han gjemte seg i mange netter på skjæret i håp om å få se selkvinnene. En natt kom kvinnene. Mens dansen gikk på skjæret, snek Tormodr seg fram til selskinnene som lå i sjökanten, og tok med seg et av dem.

Da dansen var slutt, kledde kvinnene på seg selskinnene og forsvant i sjøen. Men ei ble stående igjen, hun kunne ikke finne skinnet sitt. Fiskeren løp da fram, tok kvinnan i armene sine og bar henne heim til huset sitt. Siden giftet han seg med henne, og de fikk svært mange barn. Selskinnet låste han ned i ei kiste; alltid hadde han nøkkelen med seg i ei snor rundt halsen.

Men en dag han var ute og fisket, oppdaget han at han hadde glemt nøkkelen heime. Da han kom heim så han at kista var åpnet; og kvinnan var borte. Han lette etter henne, men så henne aldri mer.

Om noen tviler på at dette sagnet er sant, så finnes mange bevis: Alle barna som Tormodr og selkvinnen fikk, hadde et felles slektskapstrekk: To eller flere tær på venstrefoten var sammenvokst. Ennå fødes det barn rundt om i verden som har sammenvokste tær. Disse barna er etterkommere etter fiskeren Tormodr og selkvinnen. Slekt er blitt svært stor; slik er bevisene for at sagnet er sant, blitt mangfoldige.

Fritt gjenfortalt av Jon Hildrum etter en muntlig fortelling.

Nedenfor står noen ordspråk på færøysk som viser hvordan språket ser ut.

Fram kemur hann, ið hóvliga fer	Frem kommer den som farer med lempe
Ofta byr fals undir friðum skinni	Ofte bor falskhet under fagert skinn
Høg eru harraboð, hægri eru Guds boð	Høye er herrebud, høyere er Guds bud
Vinur er, ið vomm sær	Venn er den som feilene ser
Mangt er i neyðini nytt	Mangt blir i nøden benyttet

(Sitert fra Allverdens Ordsprog, Schibsted 1983)

Velg dine favorittord

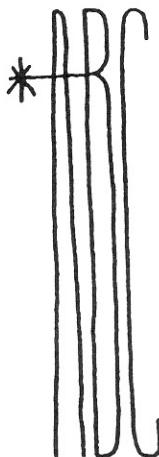
Hvert ord har sin egen klang og smak. Noen er harde som horn, andre er mjuke som mose. Andre er som syrlige drops som du kan gå og smatte på, lenge. Kanskje er det klangen, rytmen, innholdet eller noe annet som avgjør om du liker ordet. Vokalrike ord har ofte mye musikk i seg.

Nedenfor ser du noen ordsamlinger. Les grundig gjennom ordene. Smak på dem, se på dem, bank rytmen i ordene, uttal dem eller syng dem. Velg deretter favorittordet ditt fra hver gruppe. Tenk ut en eller flere årsaker til at du valgte nettopp disse ordene.

Snakk med medelevene dine om hvilke ord de har valgt og om hvorfor de valgte nettopp disse ordene.

Geografiske ord

1. Haparanda
2. Honolulu
3. Tananarive
4. Kualalumpur
5. Glitretind
6. Kebnekaise
7. Popocatepetel
8. Kilimanjaro
9. Buholsråsa
10. Kautokeino

Villblomsternavn

1. Bekkeblom
2. Blåklokke
3. Titiltunge
4. Forglemmegei
5. Skvalderkål
6. Vassarve
7. Brennesle
8. Ridderspore
9. Fjellveronika
10. Brudelys

Bruk favorittordene i dikt

Finn ord som passer sammen med hvert av favorittordene dine. Sett tekstene du skriver opp som dikt. Det tydeligste grafiske kjennetegnet på sjangeren dikt er at teksten har ujevn høyremarg. I et dikt bør du også ta i bruk andre litterære virkemidler som for eksempel sammenligning, kontrast, besjeling og gjentakelse. Ofte brukes også virkemidlet enderim i dikt. Men mange skriver også dikt i fri form.

Når du setter andre ord sammen med favorittordet ditt, ser du kanskje at ordet forandrer mening. Ord er som kameloener, de skifter farge etter omgivelsene. I oppslagsverk og på internett finner du opplysninger om favorittordet ditt. Flett gjerne noen interessante fakta inn i diktet ditt. Favorittorddiktene som gruppen lager, kan gjerne samles i en antologi.

Lag lister over ord dere liker. Det kan være søtsakord, dyrenavn, værvarslingsord, grøsserord eller ord fra mange forskjellige emneområder. Snakk om ordvalgene i grupper.

Bare jeg sier et ord

bare jeg sier et ord
tenker jeg flere

bare jeg sier TRE
tenker jeg klatre
tenker jeg greiner
tenker jeg fugler
tenker jeg en hel

hær av ord

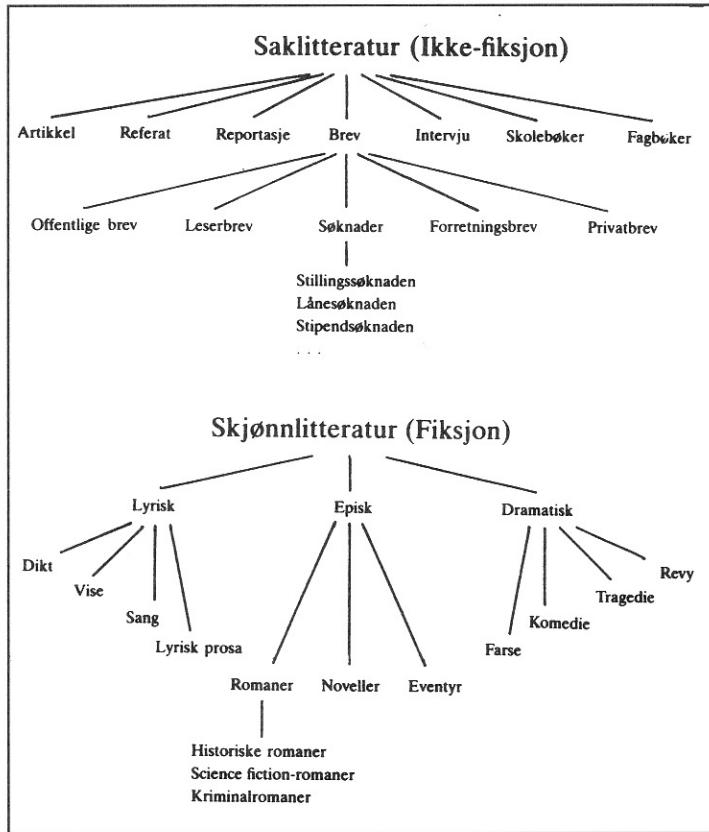
bare jeg sier FOTBALL
tenker jeg pang!
tenker jeg sparke
tenker jeg vinne
tenker jeg takle
tenker jeg frispark
tenker jeg masser av ord

som suser i mål

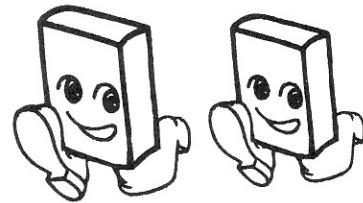

bare du skriver et ord
kan jeg skrive flere
bare du sier et ord
kan du tenke

Vagn Steen
(utdrag, fritt oversatt fra
dansk av J.H.)

Ordet sjanger kommer fra det franske ordet genre som betyr slekt, art.

Oversikt over sjangrer

Skjemaet til venstre viser en grov inndeling av sjangrene. Vær oppmerksom på at det kan være flere måter å dele inn sjangrene på. Her er det ikke som i matematikken, der bare ett svar er rett. Nei her kan flere svar være like gode.

Sjangrene kjenner du

Du kjenner mange sjangrer fra før. Du har lest eventyr og noveller. Romaner har du også vært i kontakt med. Disse sjangrene kaller vi episk diktning. Drama kjenner du også til, for eksempel som høre-spill eller som skuespill på en teaterscene. Forskjellige former for lyrikk har du hørt og lest mange ganger. Alle tekstene som nå er nevnt, hører til hovedgruppen skjønnlitteratur. Skjønnlitteratur er oppdiktet litteratur (fiksjon).

Den andre litterære hovedgruppen er saklitteraturen eller bruksprosaen (ikke fiksjon). I avisene støter du ofte på bruksprosa som intervju, reportasje, leserinnlegg, annonse, referat (for eksempel fra et møte eller ei idrettstevling), omtale (for eksempel av bøker, film, teater, musikk). Dagbok, brev og mange andre sjangrer er bruksprosa.

En sjanger er rett og slett en teksttype. Sjangrene vil du møte hver dag, sjøl får du bruk for dem hver gang du skal skrive noe.

Mange sjangrer må du ha

Skriv en grøsset.
Dikt en sang.
Lag et rim
og ei regle lang.
Hold en tale
for en venn.
Så får du kanskje
et dikt igjen.

Les og lær
av dem som skrev
drama, viser,
fabler, brev.
Mange sjangre
må du ha.
Velg ut sjangre
som passer bra.

Snakk om sjangrene

På denne siden står en rekke sjangernavn, men det fins mange flere. Hvor mange kommer dere på? Fyll tavla med sjangernavn. Del dem først inn i to hovedgrupper, saklitteratur og skjønnlitteratur.

Etterpå kan dere forsøke å plassere dem i undergrupper. Nevn også eksempler på litterære titler for hvert sjangernavn dere skriver opp.

Jon Hildrum

Lær av Ludvig Holberg

Skriv en monolog

monologen (enetalen)

I eldre dramaer ble monologen (enetalen) mye brukt. Gjennom monologen blir vi kjent med en persons tanker.

I dramaet "Jeppe på Berget" som Ludvig Holberg (1684-1754) skrev i 1722, begynner første akt med en monolog. Nills, som er gift med bonden Jeppe på Berget, klager her over mannen sin.

Nille:

Jeg tror knapt det finnes en person her i bygda som er så lat som mannen min. Jeg har store vansker med å få han våken selv om jeg drar han etter håret ut av senga. I dag er det torvdag. Det vet den slyngelen. Likevel sover han så lenge. Her Paul sa til meg: - Nille, du er alt for hard mot mannen din. Det er han som er og bør være herre i huset.

Men jeg svarte han: - Nei, min gode Paul. Dersom jeg skulle la mannen min regjere i huset i ett år, så fikk verken herskapet eller presten skatt. I løpet av ett år ville hann drikke opp alt som i huset fantes.

- Nå i dag drog jeg han ut av senga og så gikk jeg på låven for å se til de som arbeidet der. Da jeg kom inn i huset igjen, satt han på stolen ogsov - med buksa på det ene beinet.

Så måtte krabasken fram fortest mulig, og min gode Jeppe smøres til han ble skikkelig våken igjen. Det eneste han er redd for, er "Mester Erik". Det er navnet på krabasken min.

Krabask - stokk

Svar på disse oppgavene:

1. Skriv en monolog som kan være starten på et mini-skuespill om din hverdag. Velg situasjoner fra skole, heim, fritid e.l. Du blir kanskje presentert gjennom din far eller mor, gjennom læreren, en venn, kjæresten eller en annen. Velg selv. - Framfør monologene for klassen.
2. Hvorfor er Nille misfornøyd med Jeppe? - Nevn flere grunner.
3. Hvem er "Mester Erik"?
4. Hva ville skje dersom Jeppe fikk styre huset, sier Nille?
5. Hvordan tror du Jeppe er? Skriv en etterlysning etter Jeppe slik du ser han for deg.

SKRIV OM DET!

“Gjennom heile skuletida må elevane få skrive om saker som vedkjem dei, argumentera for eigne meiningar.”

Skriv om det – og løs “diskusjonsknuter”

Nå og da kan det oppstå diskusjoner om praktiske og nære spørsmål i gruppen. Det kan være saker i forbindelse med ordensreglene, spørsmål om hvordan turer skal legges opp, eller ulike syn på hvordan en klasfest best skal arrangeres. Diskusjonen kan også dreie seg om saker som angår lekser, prøver eller andre forhold som har tilknytning til skolen.

Det vanlige er at bare noen få elever, og det er gjerne de samme fra gang til gang, fremme sine synspunkter. Flertallet av elevene er ofte tause. Nå og da kan det være vanskelig å komme fram til en god løsning. Det blir uro, og diskusjonen blir lite konstruktiv.

Hvorfor ikke avbryte debatten med følgende oppfordring: ”Nå skriver alle ned sine meninger om dette og grunngir sine synspunkter så godt og saklig som mulig.” Læreren tilbyr seg å lese gjennom alle innleggene til dagen etter og summere opp synspunktene. Da har elevene en langt mer konkret basis å føre den videre debatten ut fra. I tillegg har elevene fått en mulighet til å tenke grundigere gjennom saken.

Elevene har fått øving i å forme sine tanker skriftlig og kanskje ordne synspunkter på en mer systematisk og klar måte enn om de skulle fremme tankene muntlig uten grundig gjennomtenking. Det er ikke utrolig at flere elever ville kaste seg inn i debatten dersom vi tok i bruk en slik arbeidsform. Kanskje erfarer elevene også at dette kan være en grei måte å arbeide på og videreføre framgangsmåten til lag og andre sammenslutninger de er medlemmer i.

Tenk om –

Stortinget, kommunestyret, lærermøter, o.fl. nå og da kunne ta en pause fra snakkinga og skrive i stedet.

Det er ingen tvil om at et avbrekk for skriving og klargjøring av tanker og meninger ville ha vært nyttig på møter i styre og stell på alle plan. Klarere og grundigere gjennomtenkte vedtak vil alle være tjent med.

Elevene skal eksperimentere med drama

En lang rekke sjangerer står til disposisjon når elevene skal skrive tekster til scenebruk. Mange fiffige innslag og framstillingsformer kan avløse de omstendelige og tradisjonelle dialogene og føre spenning og avveksling inn i spillet. En beskjed kan for eksempel gis i form av ei Dagsrevymelding eller en plakat. Et godt råd kan formes som ei kokebokoppskrift eller ei bruksanvisning. Når en person savnes, kan først ei etterlysning leses opp. Dersom det tar tid før personen dukker opp, kan det passe med en nekrolog. (Holberg lot Jeppe på Berget selv framføre den minnetalen som Jeppe trodde presten ville holde over han.)

Å flytte dagsaktuelt stoff inn i historiske sjanger- og språkrammer har mange ganger vist seg å ha fin effekt. Å framstille dagens hendinger i eventyr- og sagastil er kjente eksempler på slik framstillingsform. Nedenfor står eksempler på "scenesjangerer" som kan skape avveksling og overraskelser i små og store spill.

Tradisjonelle scenesjangerer

Monolog
Dialog
Skuespill
Sketsj
Syngespill (opera)
Tablå (opptrinn)

Diktsjanger

Vise
med mange undersjanger for eksempel
barneviser,
anekdoteviser,
sjømannsviser
revyviser og flere
Salme
med undersjanger som for eksempel
morgensalme,
takkesalme,
kveldssalme,
julesalme og flere
Rim
Regle
Voggesang
Stev
Elling
Ballade
Limerick
Rap

Radiosjanger

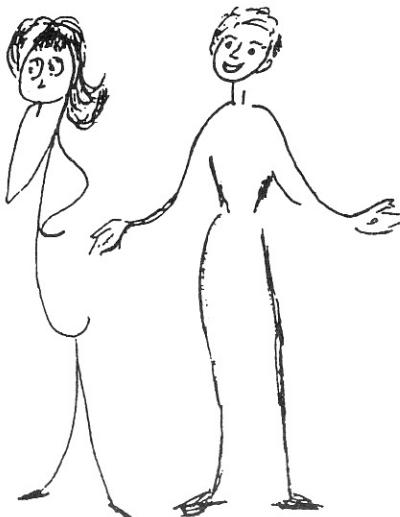
Dagsnyttmelding
Sportsmelding
Værmelding
Børsmelding
Reportasje
Etterlysning
"Tippekupong"

Brukssjanger

Brev
Bruksanvisning
Reklame
Annonse (undersj.)
Resept
Telegram
Omtale (av film, bok o.l.)
Ordensregler
Spilleregler
Debattinnlegg
Referat
Søknad
Plakat
Regneoppgave
Oppskrift (kokebok e.l.)

Diverse andre sjanger

Tale
Preken
Appell
Kåseri
Lignelse
Foredrag
"Mitt liv" - novelle
Gåte
Vits
Nekrolog
Eventyr
Sagn
Fabel
Grøsser
Saga
Skrønne

Den siste røde solstripen hadde sloknet mellom stamrene, nå kom vårskumringen langsom og blå. Hele skogen var blå, og bjørkene vandret som hviteøyler lenger og lenger inn i skumringen.

Det var en fin bekke.

Klar og brun danset den over tuster av fjorgammelt løv og gjennom etterglemte istunnele, den gjorde en sving inn i mosen og styrtet hodekulls ned i et lite stryk med hvit sandbunn. Et sted sang den i dur som en mygg, et annet sted prøvde den å høres stor og truende, og så gurglet den seg i halsen med litt snøvann og lo av det hele.

*Fra Tove Jansson:
Det usynlige barnet*

Legg merke til hvordan forfatteren har brukt sansene sine, og hvor mange konkrete detaljer hun trekker fram

Fortell, fortell!

Når du skal fortelle om noe du har opplevd, behøver du ikke å skrive alt nøyaktig slik det hendte i virkeligheten. Du kan godt trekke fra litt og legge til litt for å få historien mer spennende og morsom. Men overdriv ikke for mye, for da mister leseren troen på at dette virkelig kan ha hendt. (Hvis det da ikke er en science fiction-historie e.l.!).

Her er noen andre råd:

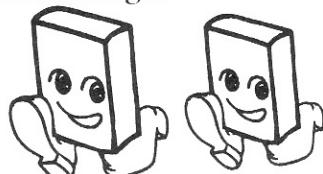
- Velg helst en hending eller en episode som har gjort inntrykk på deg. Da har du lettere for å leve deg inn i stoffet og skape en livfull fortelling.
- Fortell hva du så, hørte, lukket, tenkte og følte. Få med så mange sanseinntrykk som mulig.
- Vær konkret. Svar på spørsmålene:
hvem var med?
hvor
når
hordan
hvorfor } *hendte det?*

- Still spørsmål. Bruk direkte tale og utrop. Det gjør fortellingen mer levende.
- Varier ordvalget. Beskriv detaljer du har lagt spesielt merke til, for eksempel ved personer, steder, gjenstander, dyr.

Skriv små fortellinger

Nedenfor står noen bruddstykker fra setninger. Slipp fantasien løs, og bygg ut oppgavene til små fortellinger (minst 30 ord). Still spørsmålene: hvem, hvor, når osv.

- a lyset ble borte
- b døra gikk opp
- c lynet blafrø
- d motorsykkelen skled ut
- e hun/han gikk sin vei
- f hun/han mistet balansen
- g bussen bråstoppet
- h det smalt
- i falt i sjøen
- j telefonen ringte

Les avslutningene, skriv fortellingene. Velg en av avslutningene, skriv en fortelling som passer til avslutningen.

Fortelling A: Da hunden hjalp oss

... Bjørg hadde fått noen skrubbsår. Vi andre hadde fått oss en ordentlig skrekk i livet. "Hadde ikke Fant hatt en så fenomenal luktesans, er det ikke sikkert at vi hadde stått her i dag," sa Bjørg og klappet hunden. Fant logret med halen og slikket Bjørg på kinnet. Fant forstod alt.

Fortelling B: Flytur med uventede vansker

... Flygeren Vidar Lunde kjente at landingen gikk perfekt. Nå var det ingen fare lenger. Han sukket lettet. Sannelig hadde denne flyturen vært en nervepirrende opplevelse.

Fortelling C: Jeg mistet en venn

... Når jeg nå, et halvt år etterpå, tenker tilbake på det jeg opplevde denne høstdagen, får jeg en klump i halsen og kjenner meg helt nedslått. Jeg mistet en venn som jeg stolte fullt og fast på, men som sviktet meg da jeg virkelig trengte støtte.

Utrydningstruede ord i språket vårt

“Volden og meningsløsheten øker når synonymene avtar.”

Arne Berggren

Unge mennesker forstår ofte ikke litt eldre ord som sjarlatan, spissrotgang og bjørnetjeneste, sies det. Hvor mange av ordene og uttrykkene nedenfor er kjent stoff for dine elever?

1. prale	1. hurlumhei
2. bjørnetjeneste	2. sjarlatan
3. rabagast	3. pli
4. obstanasig	4. selsom
5. søndagsklær	5. knehøne
6. unnselig	6. kuldeskjær
7. kimse	7. knebelsbart
8. spinnesiden	8. høker
9. sverdsiden	9. forlegen
10. slyngelalder	10. havesyke
11. pappenheimer	11. stundesløs
12. ubemidlet	12. potentat

En del uttrykk som er knyttet til bestemte begivenheter og personer, er også ukjent for mange. Det gjelder for eksempel “djupt såra og vonbroten”, “sauer er åkreite dyr”, “du store alpakka” og mange flere. Når navn på redskaper og gjenstander går ut av bruk, forsvinner også orda etter hvert. Det gjelder blant annet redskaper som ble brukt i gårdsdrift, fiske og til fremstillinger av bruksting.

Snakk med elevene om disse orda og andre ord av eldre årgang. Kanskje kan elevene bidra med flere ord av eldre årgang. Mange av orda beskriver følelser og måter å te seg på. De beriker språket, gir det nyanser og farger. Har vi fortsatt bruk for disse orda, eller skal vi bare la dem gå i glemmeboka?

Blant de mange språkbøkene som kom høsten 2004, finner vi boka “Utrydningstruede ord” av Astrid Skår. Boka handler om ord og uttrykk som forfatteren mener må reddes før de blir borte for oss. “Volden og meningsløsheten øker når synonymene avtar,” skriver Arne Berggren i forordet. Vi minner også om boka “Kjenn dine pappenheimere” av Marcel Grauls. Her kan vi lese om personer, virkelig eller mytologiske, som huskes fordi navnene deres er knyttet til ord i språket vårt.

Nyord – fra noen tiår tilbake

Nedenfor står en samling ord som ble lansert som nyord for fire-fem tiår siden. Disse orda er nå blitt en del av vår nære historie. Men kan unge i dag forklare hva disse orda betyr? (Bak hvert ord står et årstall som viser når ordet første gang ble registrert av Norsk spåkråd.)

1. mandagsbil (1964), 2. vindusshopping (1961), 3. myldretid (1955), 4. skoliszeslips (1966), 5. pappmelk (1960), 6. kalas-seier (1970), 7. strøjobb (1974), 8. sofamillionær (1970), 9. askeladdbedrift (1972), 10. skorsteinskrage (1964), 11. fribadestrond (1970), 12. penneglipp (1955)

Stryk “tomme” ord

En av de vanskeligste oppgavene for alle som skriver, er å stryke i egen tekst. For mange ord skygger for hovedbudskapet. Derfor bør tekstene være så presise og kortfattede som mulig. Dette gjelder særlig for fagprosa. Teksten nedenfor er for ordrik. Ensformige, korte setninger gir framstillingen et opprampsende, kjedelig preg.

Det var en kald morgen. Det var i oktober. Klokka var sju om morgen. Det var tilsammen fire gutter. De skulle på hyttetur til Svartvatnet. De startet presis klokka sju.

Denne teksten på 30 ord kan fortettes til en periode på 13 ord, uten at vi mister hovedinnholdet i teksten.

Pesis klokka sju en kald oktobermorgen startet fire gutter på hyttetur til Svartvatnet.

På den følgende siden står fem øvingseksempler i språkfortetting som elevene kan arbeide med. Nedenfor fins forslag til svar.

1. Fotballkampen

Mads Skruball var målscorer da “Fart” slo “Blink” 1-0 i en spennende fotballkamp på Bjørka stadion sist søndag.

2. Avisbudet

Hver morgen syklet Marit til 80 abonnenter med avis og tjente på en måned nok penger til en fin kassettpiller.

3. Fisketuren

To feite, fine aurer på tilsammen to kilogram ble resultatet av Odds første fisketur i Storelva i går kveld.

4. Uhell i Storbekkvegen

Tolvåringen Robert Moli fikk brekt overarmsbeinet da han i går kveld ved ellevetida falt ned i ei grøft som om ettermiddagebn var oppgravd over Storbekkvegen.

5. Trafikkuhell

En brå oppbremsing for en fotgjenger som plutselig kom ut i den glatte kjørebanen på Bybrua, førte til et lettere sammenstøt mellom en ung gutt på sykkel og en personbil i går kveld. Ambulansen kom raskt til stedet og kjørte gutten til sykehuset med et benbruud og noen skrubbsår i ansiktet.

Stryk “tomme” ord gjør teksten kortere og mer presise

Elevens ark

Her er noen tekster som kan fortettes til en periode.

Perioden skal inneholde omtrent halvparten så magne ord som teksteksemplene. Hovedpunktene må være med i fortettingen.

1. Fotballkampen

Det var en spennende fotballkamp. De to lagene som spilte, var «Fart» og «Blink». Kampen ble spilt på Bjørka stadion. Det var Mads Skruball som scoret det eneste målet. «Fart» vant kampen. Kampen ble spilt sist søndag. (37 ord)

2. Avisbudet

Marit hadde morgenjobb som avisbud. Hver morgen for hun rundt med avisene. Hun brukte alltid sykkelen. Til sammen hadde hun 80 abonnenter som skulle ha avis. Marit sørget for at alle fikk avis. På en måned tjente hun nok til å kjøpe en fin kassettpiller. (44 ord)

3. Fisketur

Odd hadde aldri vært på fisketur før. Men nå ville han prøve fiskelykken. Han drog opp i Storelva. Han hadde med stang og agn. Han fikk fort en fin aure. Den var på et halvt kilo. Like etter fikk han et kraftig napp. Nå får jeg en storfisk, tenkte Odd. Han slengte opp en diger rugg på ett og ett halvt kilogram. Begge fiskene var feite. Dette skjedde i går kveld.

4. Uhell i Storbekkvegen

Det var seint på kvelden. Klokka var omtrent elleve. Robert Moli var på veg heim. Robert går i sjuendeklasse og er tolv år gammel.

Folk fra kommunen hadde gravd ei grøft i ettermiddag. Den gikk rett over Storbekkvegen. Robert så ikke grøfta da han kom i full fart. Han falt ned i grøfta. Han fikk brekt overarmsbeinet. Dette hendte i går kveld.

Fortett teksten nedenfor til en avisnotis på ca. 50 ord. Bruk 2–3 perioder. Alle vesentlige opplysningene må være med.

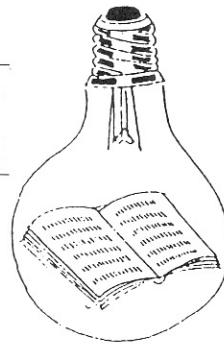
5. Trafikkuhell

Dette hendte i går kveld. En ung gutt kom syklende over Bybrua. Det var glatt i kjørebanen. En personbil kom kjørende inn på bru. Da går plutselig en fotgjenger ut i kjørebanen framfor personbilen. Bilen bråbremser. Den sklir mot gutten på sykkelen.

Det blir et sammenstøt mellom dem. Men det var ikke noe hardt sammenstøt. Likevel ble gutten skadet. Han fikk brekt et ben. Han fikk også noen skrubbsår i ansiktet.

Det ble sendt bud på ambulansen. Den kom fort. Så ble gutten kjørt til sykehuset. Sykkelen ble liggende igjen.

Du forstår mange spanske ord

Dersom du kjenner en del av de vanligste fremmedorda som brukes i norsk, vil du, når du reiser i utlandet, ofte støte på språklige slekninger av disse orda. Dette gjelder særlig i de latinske land, for eksempel i Spania. På skilt og oppslag lyser de mot deg: Du kjenner vel igjen meg! Noen av orda har til og med samme skrivemåte som tilsvarende ord på norsk, for eksempel taxi, radio, sol, motor, kilo og hospital.

Mange ord skrives nesten som på norsk. Her er noen eksempler på det: cafeteria, cabaret, fotokamera, hotel, literatura, temperatura og teatro. Noen ord kan vi gjette betydningen av fordi de ligner på ord fra andre språk. Her er eksempler på det: aventura, abstracto, aerolinea, formidable, pesimista, poeta, montana og grande.

Når du arbeider med oppgavene nedenfor, vil du oppdage at du forstår mange spanske ord. Du erfarer at det er åpninger mellom språkene. Når vi lærer oss å se disse åpningene, skjerpes språksansen, og lysten til å lære flere språk øker.

Oppgaver

Adios, apetito, autobus, bacalao, banco, blanco, centro, costa, limon, mixto, momento, negro, noruego, rapido, plato, solo, terraza, turista, visitar,

- 1 Plukk ut ord fra rammen ovenfor som betyr:
a svart, b hvit, c terrasse, d blandet, e besøke, f kyst, g hurtig,
h tallerken, i øyeblikk, j norsk, k farvel, l torsk.
- 2 Hva betyr de andre orda i rammen, tror du? Skriv forslag, sammenlign og diskuter.
- 3 Tipp betydningen av de spanske orda i tekstavsnitt nummer to ovenfor.
Sammenlign og drøft svarene. Pass på at skrivemåten på norsk blir korrekt.
- 4 Her kommer tallene fra en til og med ti hulter til bulter. Sett dem i rett rekkefølge: nueve, tres, ocho, cuatro, diez, uno, siete, cinco, seis, dos.
- 5 Hvordan skrives navnene på disse musikkinstrumentene på norsk: clarinete, cornetin, fagot, flauta, guitarra, harpa, oboe, organo, saxafona, violin?
- 6 Hvordan skrives disse substantivene på norsk: banana, nacional, noviembre, museo, soldado, bateria, kiosco?
- 7 Hvilke dyr er dette? Her er en fugl, resten er fiffotinger. Skriv navnene på norsk: tigre, elefante, leon, caballo, canario, canguro, rata?

Norsknytts midtsider

- 8 Disse orda har en skrivemåte som minner om den norske eller engelske. Hva tror du orda betyr? Pintura, metro, vagabondo, picnic, escolar, dentista, bandido, bancarrota, gigante, universidad.
- 9 Hva tror du disse orda og uttrykkene betyr: Costa Blanca, espanol, muchas gracias, señorita, cafe solo, buenos dias, playa, casa blanca, Costa del Sol, domingo, botella, monumento historico, sabado, minuto, pasaporte, bombon, interesante, amigo, salida,
- Her er noen forslag til svar: mange takk, flaske, god dag, strand, venn, utgang, drops, søndag, lørdag
- 10 Spansk er et av de store verdensspråkene. Det er offisielt språk i 19 land og tales av om lag 260 millioner mennesker. Skriftspråket bygger på dialekten i regionen Castilla. Finn minst 10 land der spansk er offisielt språk.
Spanskspråkkonsulent: Oddbjørn Dyrkorn, Høknes ungdomsskole.

Spansk – et verdensspråk

Spansk er et av de største språkene i verden. Det er det mest utbredte av de romanske språkene og snakkes av om lag 350 millioner mennesker. Det tales i nesten hele Latin-Amerika bortsett fra Brasil, Guyane og noen mindre øyer. Også i deler av Afrika er spansk brukt. Dessuten er spansk det nest største språket i USA, der om lag 25 millioner har spansk som hovedspråk. Språket har sin opprinnelse i Castilla i Spania, derfor er kataljansk det egentlige navnet på spansk språk

Spansk er mer lydrett enn norsk. Alfabetet består av 5 vokaler og 22 konsonanter. Setningene er ofte lengre på spansk enn på norsk. Dobbelt konsonant finnes ikke på spansk.

Lær de spanske navna på månedene, dagene og årstidene

Nedenfor står de spanske navna med egen spalte for uttale. Oppsettet er svensk. Dermed lærer du også disse navna på svensk. Forskjellen mellom svensk og norsk er nesten ikke merkbar her.

Månaderna	Los meses	lås meses	Dagarna	Los días	lås di'as
Januari	Enero	enerå	Söndag	Domingo	dåminggå
Februari	Febrero	febrerà	Måndag	Lunes	lones
Mars	Marzo	marså	Tisdag	Martes	martes
April	Abril	abri'l	Onsdag	Miércoles	mie'rkåles
Maj	Mayo	majå	Torsdag	Jueves	hoe'bes
Juni	Junio	ho'niå	Fredag	Viernes	bie'rnes
Juli	Julio	ho'liå	Lördag	Sábado	sa'badå
Augusti	Agosto	agåstå			
September	Setiembre	setie'mbre	Årstiderna	Las estaciones	las estasiå'nes
Oktober	Octubre	åktobre	Våren	La primavera	la primabera
November	Noviembre	nåbié'mbre	Sommaren	El verano	el beranå
December	Diciembre	disie'mbre	Hösten	El otoño	el åtanjå
			Vintern	El invierno	el imbiérnå

HULTER TIL BULTER - HISTORIER

Bokmål

I historiene under er periodene kommet i feil rekkefølge. Skriv historiene med tydelig og vakker skrift, slik at det blir skikkelig sammenheng i dem.

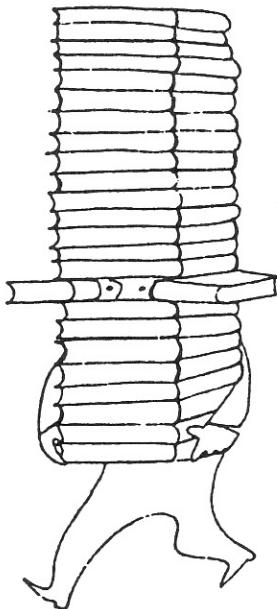
1.

«Nei takk, det fins ikke småfugler der jeg bor,» svarte dama.

En mann som hette Oskar, stod på torget og solgte jule-nek.

«Det gjør ingenting,» sa Oskar, «for det fins heller ikke korn på dette neket.»

«Kjøp dette flotte neket!» ropte Oskar til ei dame som gikk forbi.

2.

«Forsøk mine varer, og De kommer hit igjen!»

«For å levere varene tilbake.»

En morgen fant han denne tilføyelsen på plakaten:

En kjøpmann satte opp en plakat med disse ordene på butikkdøra:

Nynorsk

3.

Han gjorde eit kjempehopp og landa på båtdekket.

Monsen kom til kaia akkurat da rutebåten la frå land.

Da han kom til seg sjølv att, gløtta han inn mot land.

«Hoppa eg verkeleg så langt?»

Ei stund låg han halvt i svime på dekket.

«Trøste meg,» hiksta han da han såg avstanden til kaia.

4.

Først sa dansken: «Eg sparka ein fotball over eit hus, eg.»

Ein danske, ein svenske og ein nordmann krangla om kven som var best til å sparke.

«Eg fekk sølv,» svarte dansken.

«Kva fekk du for det da?» spurde dei to andre dansken.

«Eg fekk gull,» svarte svensken stolt.

«Vond fot,» svarte han stutt.

Så sa svensken: «Eg sparka ein fotball over to hus, eg.»

«Kva fekk du for det da?» spurte dei to andre nordmannen.

Til slutt sa nordmannen: «Eg sparka ein murstein over tre hus, eg.»

«Kva fekk du for det da?» spurde dei to andre svensken.

5.

Ordspråk hulter til bulter

1. heime men bra best **borte**

2. som sist best ler **den** ler

3. var etter enn **better** snar føre

4. allting enden bra godt **når** er er

5. musene er **når** katten bordet på danser borte

ORDLEK MED *palindromer*

Det fins noen ord som får samme betydning enten de leses framleangs eller baklengs. Slike ord blir kalt **palindromer**. Her er noen eksempler:

Anna, Ada, madam, radar, SAS

Kan du finne disse palindromene: (alle begynner med bokstaven R)

Skalldyr:

Merkelig:

Styre på
båten:

Kravbrev:
(flertall)

2. Finner du flere palindromer?

Samme hvilken vei du leser disse setningene

Det går også an å sette opp setninger som får samme betydning enten de leses framleangs eller baklengs.

Se på disse eksemplene:

Anne var i Ravenna.

Alle korkene ned i den ene krok, Ella.

— Flere palindromer —

Otto, SOS, ebbe, esse, sus, viv, kok, etc

En liten alfabetnøtt

— OM DET NORDØST ALLTID VINTEREN
BLÅSER FRA, sa Kari.

— RETNINGER AHA FRA SAMTIDIG
MANGFOLDIGE DET BLÅSER? sa Per,
da er det ikke rart at jeg fryser så jeg rister.

Ordene som er skrevet med store bokstaver, er kommet i feil rekkefølge. Sett de sju ordene som Kari sier, i alfabetisk orden. Gjør likedan med de sju første ordene som Per sier. Da får du mening i samtalen mellom Kari og Per.

Løsning: _____

Per: TUBLLBST NFOOFTLF

Oppgaver:

1. Hva svarte Per? Du finner det rette svaret ved å bytte ut hver bokstav i kodesvaret med bokstaven som kommer foran i alfabetet.

2. Per misforstod tydeligvis det Mari sa, fordi Mari uttrykte seg upresist. Skriv det Mari mente slik at det ikke kan misoppfattes.

Kodegåte — formuleringssøving

Den føle trafikken

Mari: Trafikkforholdene i Amerika er føle. Jeg leste i avisat at i New York blir et menneske overkjørt hver halvtimme.

Smaå drypp fra lærer til lærer

Del opp sammensatte ord, så ser du lettere hvordan ordene skal staves

Dersom du er i tvil om skrivemåten på et sammensatt ord, kan det være nyttig å dele opp ordet. Da ser du ordet og betydningen av det på en ny måte. Kanskje får du også en ny opplevelse av ordet og ser bedre hvordan det skal skrives.

Ordet allmenn skal nå skrives med to ll'er, noe som er logisk ut fra betydningen. Ordet betyr det som angår alle menn, dvs. alle mennesker. Ordet er avledet av det norrøne allmennr. Svenskene bruker stavemåte allman, men i bestemt form allmanna.

Andre ord som det kan være lurt å dele opp og se nøyere på, er kan-skje, nys-gjerrig, inter-esse og dess-verre. Mange får en liten språklig a-ha-opplevelse når de ser ordene på denne måten. Ellers kan en være oppmerksom på at langt flere ord enn de fleste tror, skal oppdeles. Det gjelder for eksempel ordene til sammen, i dag, vær så god.

Smaå "nötter" fra reisen på prospektkortet

Når vi er ute og reiser, sender vi ofte fargerike prospektkort til slekt og venner.

Ofte skriver vi noen kjedelige opplysninger om vær og mat på disse kortene.

Jeg har erfart at mottakeren husker kortene mye bedre når de inneholder noen "nötter" fra reiseruten. For folk flest liker å bryne seg på for eksempel reiserebusser. Under en reise med hurtigruta i Nord-Norge hadde vi blant annet anløpt disse to stedene: FARGE+STAT, SØK ET MÅL. Vi hadde også sett øya SOMLETE+POSITIV.

God reise, send kort med "nötter" på.

Slå et slag for lyrikk og skriftforming

Sjeldent lånes det ut bøker fra lyrikkhylla på skolebiblioteket. Her er det behov for en aksjon. Nå og da bør norsklærerne (og andre lærere) trimme elevene i skriftforming. Gi elevene i oppgave å skrive av et dikt så vakkert som mulig på en plakat som senere skal henges opp i klassen. Etter opphengingen får elevene lese og kommentere "sine" dikt. Til klassen kan følgende spørsmål stilles: Hvilke bilder ser du på din indre fjernsynsskjerm når du hører dette diktet opplest? Skriv ned stikkord.

Elevene velger selv hvilke dikt de vil skrive av fra ei diktsamling som de låner på skolebiblioteket. Elevene kan gjerne oppmuntres til å tegne og pynte diktplakaten sin. Kanskje kan jakta på et høvelig dikt virke skjerpende på interessen for lyrikk? Det er forsøket verd.

Skriveøvinger i "glemmeboka"

Alle lærere har erfart at elever glemmer bøker. Slike forglemmelser skal helst behørig noteres.

Ordenskarakteren skal dokumenteres. Slike innføringer i dagboka tar tid.

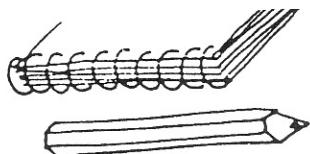
Hvorfor kan ikke slike glemmemerknader førs av elevene sjøl - kombinert med ei lita skriveøving? Det trengs ei vanlig skribebok. Når elevene opplyser om glemming, flagrer glemmeboka ned til eleven som skriver hva han har glemt, grunngir hvorfor, gjerne med lovnad om forbedring. Dato og underskrift hører sjølsagt med.

Glemmeboka har blitt underholdende lesning både for elever og lærere, for mange uttrykker seg humoristisk. Dessuten er den meget populær ved klasse-jubileer!

Men først og fremst skal den forebygge glemming.

SKRIV-RETT-ARK

Nynorsk

A. Plukk ut dei *fire* orda med skrivefeil i. Skriv orda rett, og set dei i alfabetisk rekkefølge.

gjøymestaden, nordafjelds, morro, namneskilt, spedbarn, gafflane, snikkaren, føremiddagsmaten.

1. _____ 2. _____
3. _____ 4. _____

B. Kva heiter desse substantiva i bestemt form ein-tal? Skriv òg kva kjønn kvart ord har.

Eks.: fot – foten (hankjønn)

1. fengsel _____
2. dotter _____
3. nagl _____
4. bilet _____
5. sykkel _____

C. Kva heiter desse substantiva i ubestemt form fleir-tal? Skriv òg kva kjønn kvart ord har.

Eks.: by – byar (hankjønn)

1. bru _____
2. bonde _____
3. vinter _____
4. ku _____
5. tre _____

D. Gradbøy desse adjektiva.
Eks.: kald – kaldare – kaldast

1. varm _____
2. ung _____
3. vond _____
4. tung _____
5. tragisk _____

E. Skriv desse verba i preteritum (fortid).
Eks.: å drikke – drakk

1. å vinne _____
2. å boye _____
3. å hjelpe _____

4. å lese _____

5. å vite _____

F. Skriv desse tala med bokstavar som rekjetal:

1. 21 _____
2. 37 _____
3. 11 _____
4. 16 _____
5. 108 _____

G. Skriv desse bokmålsorda om til nynorsk:

1. hverdag _____
2. lørdag _____
3. tegning _____
4. hjemme _____
5. ellers _____
6. brødre _____
7. frokost _____
8. spørre _____
9. se _____
10. vindu _____

H. Finn norske ord for desse framandorda:

1. ignorere _____
2. prestasjon _____
3. terminal _____
4. diskusjon _____
5. monolog _____

I. Det er *ein* skrivefeil i kvart av desse orda. Skriv orda rett.

1. attfortelljing _____
2. sjølvsakt _____
3. unnagjordt _____
4. starsjonsmeister _____
5. slepphent _____

Norsk kryss 4 – 2004

Hovudemne: Synonym, framord m.m.

Nynorsk

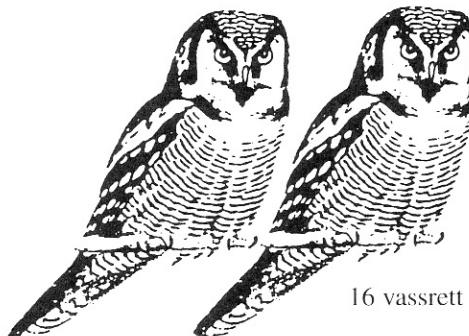
11 loddrett

VASSRETT

2. Synonym til meiner, held for sant
6. Synonym til skredet
10. Synonym til varm
12. Verdsdel
13. Fugl (omvendt)
14. Antonym til ut
15. Synonym til hyl, skrik
16. Nattfuglane
19. Gamalt ord for esel (fins i julesong)
21. Synonym til uttalte
22. Synonym til fortumla
23. Mynteining
25. Andlet på grisen
27. Skaffe seg inntekt (omvendt)
28. Romartal for 250
29. Eventyrbror (gutenamn)
31. Henrik Ibsen vart fødd i denne byen
34. Tal
35. Framfor hankjønn
36. Synonym til pappkasse
37. Varmekjelde
38. Fugl
40. Synonym til brenne
42. Synonym til etterheng
44. Kjentmann til sjøs
46. Overfall, røveri (omvendt)
47. Synonym til doktor
49. Den bokstaven i alfabetet som vi bruker mest
50. Månad med mange fridagar
52. Synonym til strid, kjas, kiv
53. Hannfuglen
54. Antonym til ingen
55. Romartal for 250
56. Ingenting
57. Utbyte av pengar (fleirtal)

LODDRETT

1. Synonym til tråd, fiskenet
2. Bokstav nr. 20
3. Antonym til fattig
4. Antonym til inne
5. Antonym til skitten, tilsølt
6. Gamle bokstavteikn
7. Synonym til skryt, hyllest (omvendt)
8. Forteljande dikt (eintal, bestemt form)
9. Antonym til vinn, sigrar
10. Årstida
11. Skogsdyr
17. Synonym til spora (ski)
18. Presens av å vere
19. Synonym til tru, ha ei kjensle av
23. Hundepensionatet
24. Farbror
26. Nekting
27. Synonym til svelle ut, gjære
28. Ledd i kroppen vår
30. Hodyr i reinfamilien (fleirtal utbestemt form)
32. Desserten
33. Avgangsprøva
37. Hovudstad
39. Lang forteljing i bokform
41. Synonym til forkaste, avvise
43. “--- Gynt”, skodespel av H. Ibsen
45. “Antonym” til sukker
48. Synonym til spire, brodde
51. Jentenamn (omvendt)

16 vassrett

Bruk dei store trykkbokstavane når du løser kryssord:

A B C D E F G H I J K L M N Ø
P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Norsk kryss 4 – 2004

Nynorsk

Hovudemne: Synonym, framord m.m.

Løysinga sender du til "NORSKNYTT" v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 NAMSOS
innan 12. januar 2005.

Da deltek du i loddtrekninga om ungdomsbøker.

Også desse oppgåvene
må vere rett løyste om du
skal vere med i trekninga.

**Kven har dikta desse
songane?** Vel mellom
diktarnamna i ramma
nederst på sida.

1. Blåmann, Blåmann,
bukken min

2 Mellom bakkar og berg

3 Gud signe vår dyre
fedreland

4 No livnar det i lundar

5 Det lyser i stille grender

6 Fagert er landet –

7 Du skal få ein dag i
mårå

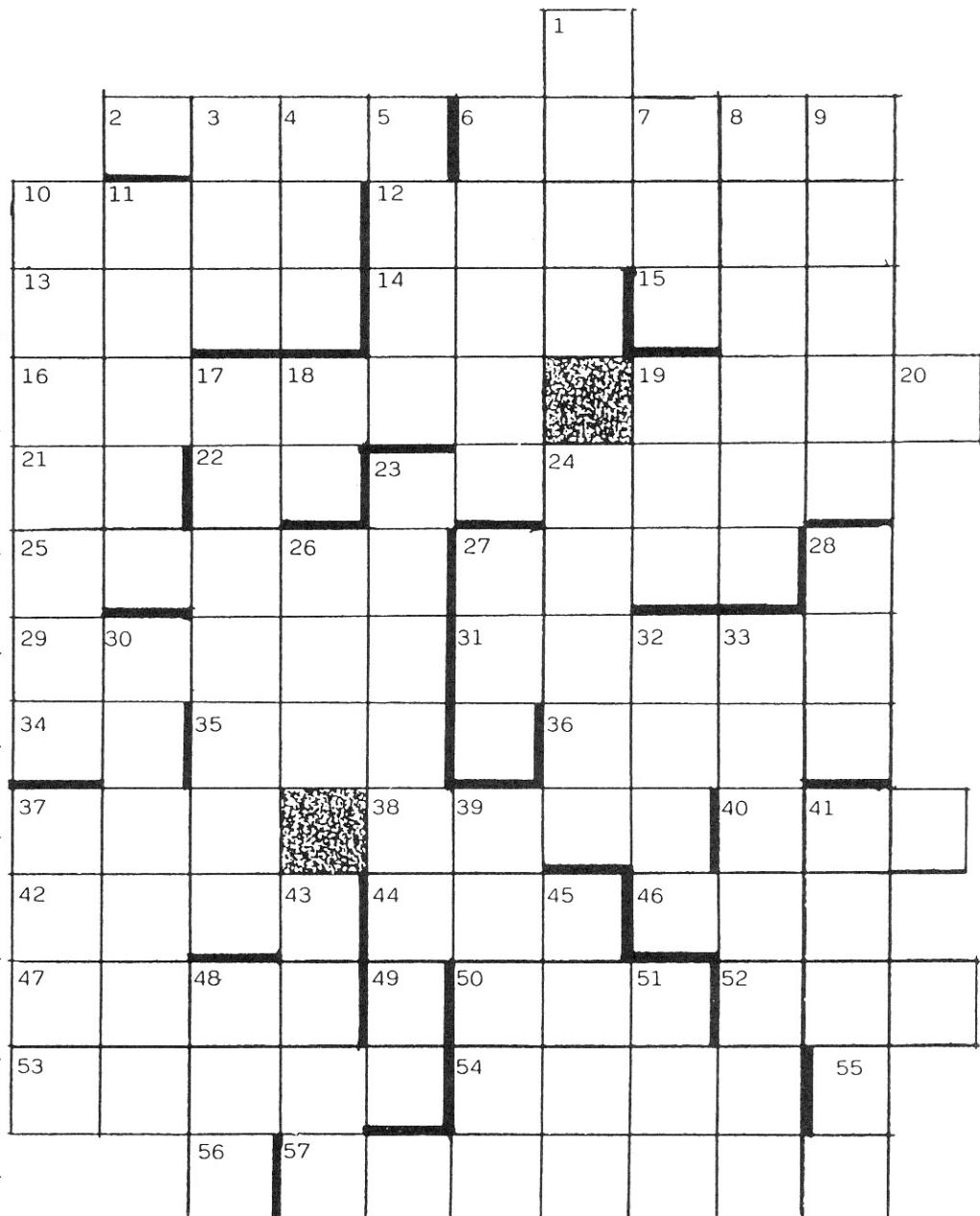
8 Å Vestland, Vestland

9 Vi skal ikkje sova burt
sumarnatta

10 Vårsøg

11 loddrett

Aslaug Låstad Lygre,
Ivar Aasen, Tore
Ørjasæter, Elias Blix,
Elias Blix, Hans
Hyldbakk, Anders
Hovden, Aa. O. Vinje,
Jakob Sande, Alf
Prøysen.

Namn: _____ Klasse: _____ Skole: _____

Adresse: _____

Kva syns du om vanskegraden på desse oppgåvene? (Kryss av)

lett

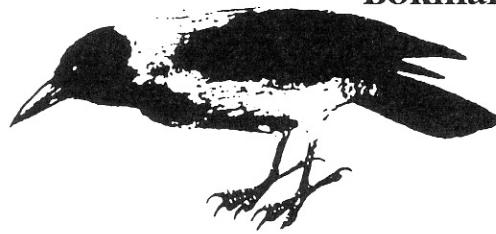
middels

vanskeleg

Norsk kryss 4 – 2004

Emner: Synonymer og antonymer

Bokmål

VANNRETT

1. Synonym til pine, plage
7. Synonym til grusomme
10. To vokaler
11. Synonym til navnetrekket (fremmedord)
14. Synonym til antar, mener
15. Synonym til knar
17. Antonym til liten
19. Den svarte fuglen
22. Nasjonalitets-bokstaven vår
23. Synonym til prøvde
26. Synonym til brenne
28. Nasjonalitetsbokstaven til et naboland
29. Synonym til sorten, slaget
30. Land i Europa
31. Antonym til fattig
33. Synonym til lovlig, rett (fremmedord)
34. Romertall 500, to ganger
35. Presteutdannede personer
39. Foran hunkjønn
40. Synonym til anse, legge merke til
41. Synonym til studere
42. Karakter (forkortet)
43. Fuglebolig
46. Synonym til dra, farte
48. Guttenavn/kroppsdel
51. Synonym til fengsel
53. Store fugler
55. Bror til Abel
57. Guttenavn
58. Synonym til lure, drive ap med
59. Håndverker
61. Synonym til tjukt, tau
62. Antonym til innviklede
64. Synonym til mann
66. Synonym til more seg
67. Synonym til merkelige
68. På biler fra Romania

LODDRETT

1. De store fuglene
2. Antonym til tjukk, diger
3. Fugl (omvendt)
4. Synonym til grei, OK
5. Tverrsetet i robåt
6. Synonym til besitte, ha
7. De elektriske kraftkildene
8. Skorpe på sår
12. Guttenavn
13. Vanlig forkortelse
16. Synonym til partiske, transsynte
17. Synonym til sette i gang, begynne
18. Pålegg
20. Jentenavn/sideelv til Glomma
21. Stort sjødyr
24. Synonym til summere, regne
25. Synonym til betler
27. Synonym til varmen, bålet
32. Synonym til hygge
36. Synonym til smilte, flirte (omvendt)
37. Synonym til sveller
38. Som 43 vannrett
43. Synonym til skred
44. Synonym til holke
45. Poststed (2450)/sideelv til Glomma
47. Synonym til vinner
49. Synonym til dame
50. Småfugler
51. Guttenavn/boktittel (Bjørnstjerne Bjørnson)
52. Synonym til snerter, snitter
54. Synonym til formode, tro
55. Synonym til menn
56. Merke etter sår
57. Hovdyr
60. Synonym til dresse seg opp
63. To like konsonanter
64. Synonym til eie
65. Synonym til ordne (om seng)

Bruk de store trykkbokstavene (versalene) når du løser kryssord:

A B C D E F G H I J K L M N Ø
P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Norsk kryss 4 – 2004

Bokmål

Emner: Synonymer og antonymer

Når du har løst alle oppgavene, sender du arket til "NORSKNYTT" v/Jon Hildrum, postboks 399, 7801 NAMSOS innen 12. januar 2005.

Da deltar du i loddtrekning om ungdomsbøker.

Alle oppgavene på siden på siden må være rett løst dersom du skal være med i trekninga.

Hjem av forfatterne i rammen nedenfor har skrevet om hver av følgende personer?

1 Dustefjerten

2 Harry Potter

3 Appelsinpiken

4 Emil i Lønneberget

5 Svein og rotta

6 Kurt (som kjører truck)

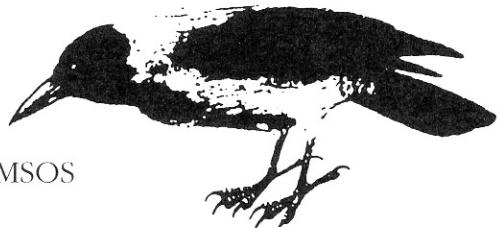
7 Erasmus Montanus

8 Synnøve Solbakken

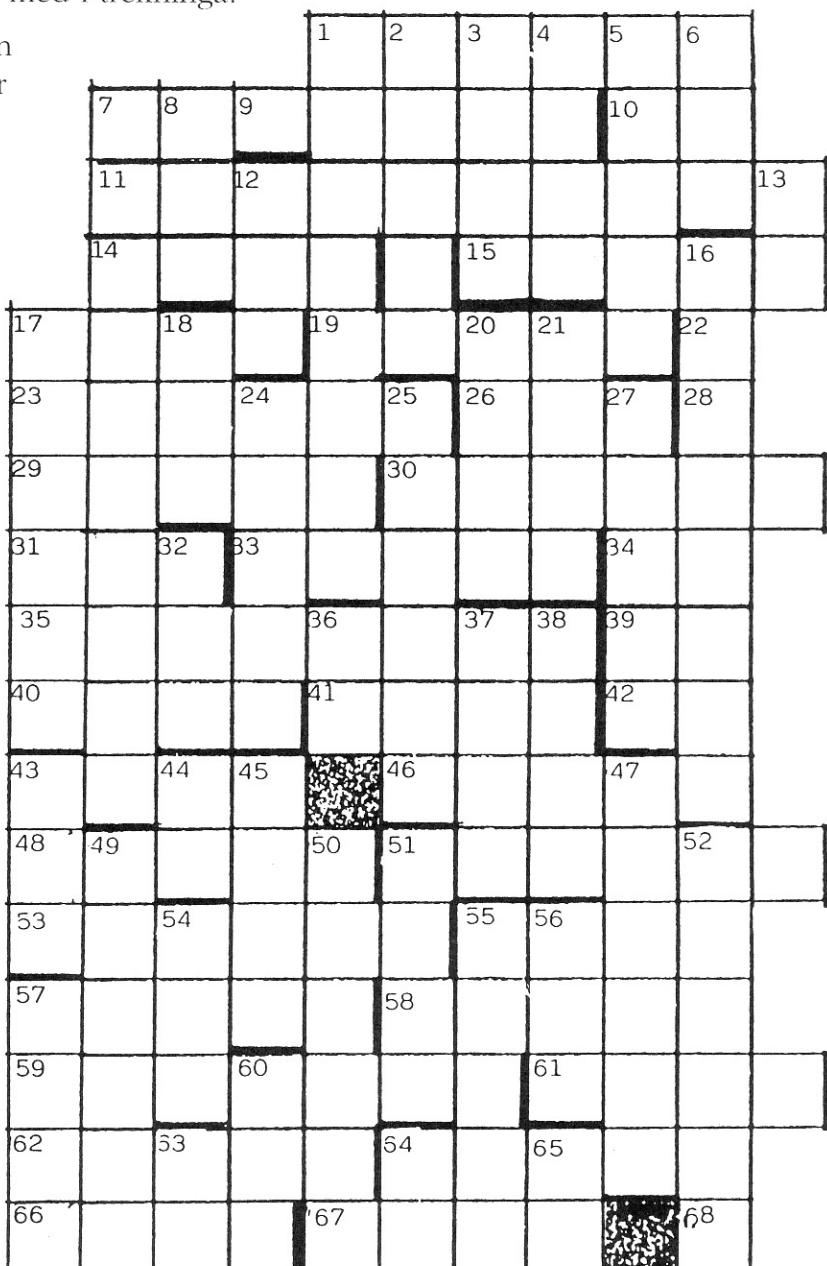
9 Elling

10 Hedda Gabler

Ingvar Ambjørnsen, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Edgar Loe, Ludvig Holberg, Marit Nicolaysen, J. K. Rowling, Astrid Lindgren, Jostein Gaarder, Rune Belsvik

19 vannrett

Synes du oppgavene var lette å løse? JA NEI

Navn: Klasse: Skole:

Adresse:

Tentamen i norsk hovedmål

Bokmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVARSOOPGAVER

1 HÅPLØSHET

Den tyske grafiker og
billedhogger
Kathe Kollwitz (1867 – 1945)
viser nøden,
håpløsheten
og fortvilelsen
i kunstverkene sine.

Hvilke tanker og inntrykk får
du når du ser dette bildet?
Skriv om det.

**Velg selv sjanger. Lag
overskrift til teksten din.**

2 ETTERLYST

Det var så rart å lese etterlysningsa i avis: "Lyshåret, middels høy jente." Det stemte ikke nå. Håret hadde jeg farget svart, og de føle stylteskoene jeg pleide å vaie rundt i for å få litt høyde, hadde jeg kastet. Med de flate skoene som jeg brukte nå, var jeg absolutt kortvokst. Slik kunne jeg peke nese av etterlysningsa punkt for punkt. Den jenta de etterlyste var ikke meg!

Hvilken historie ser du for deg når du leser teksten ovenfor? Skriv ei fortelling om jente som etterlyses og den situasjonen hun nå er i.

Lag ei fengende overskrift

3 OPPDRAGELSE ELLER OPPDAGELSE

I boka *Profeten* skriver Kahil Gibran til foreldrene:

"Deres barn er ikke deres barn.
De er Livets sønner og døtre med egne lengsler.
De kommer gjennom dere, men ikke fra dere.
Og selv om de er sammen med dere,
tilhører de dere ikke.

Dere kan gi dem deres kjærlighet,
men ikke deres tanker.
For de har egne tanker.
Dere kan gi hus til deres kropper,
men ikke til deres sjeler.
For deres sjeler bor i morgendagens hus, som
dere ikke kan besøke, selv ikke i deres drømmer.
Dere kan strebe etter å ligne dem, men prøv
ikke å få dem til å ligne dere.
For livet går ikke bakover eller dveler ved i går."

Uimotståeleg

Når det var kaldt ute
sa alltid dei vaksne
at vi ikkje måtte
slikke på gelenderet

Rett etter stod vi jo der
og hylte

Marit Tusvik

Oppgave:

Mange foreldre er opptatt av å veilede barna sine, mens sønnene og døtrene er like opptatt av å finne ut av tingene selv.

Skriv en fortelling eller en artikkkel med dette som tema.
Lag overskrift selv.

Eller:

Skriv et hørespill med samme tema. Hørespillet begynner ved middagsbordet hos en familie som består av mor, far, Trygve 16 år, Kari 13 år og attpåklatten Tone på 3 år.
Bestemor er på besøk denne uken.

Lag overskrift selv.

4 JUL

Jula er ei sentral høgtid. De fleste har spesielle minner og tanker knyttet til jula, særlig fra julefeiringa i barneåra.

Skriv om et juleminne eller om tanker du har om jula og feiringa av jul.

Lag selv overskrift, og velg selv en sjanger som passer.

5 OM Å VÆRE REDD

De aller fleste er redde for et eller annet. Her er en liste over hva 3000 personer har fortalt at de er redde for:

(Når summen langt overstiger 100 prosent, skyldes det at mange personer nevner mer enn en ting de er redde for.)

1. Å si noe offentlig (41%)
2. Store høyder (32%)
3. Mygg og andre insekter (22%)
4. Økonomiske problemer (22%)
5. Dypt vann (22%)
6. Sykdommer (19%)
7. Døden (19%)
8. Å fly (18%)
9. Ensomhet (14%)
10. Hunder (11%)
11. Å kjøre bil, eller sitte på (9%)
12. Mørke (8%)
13. Heiser (8%)
14. Rulletrapp (5%)

Dette er ungdomsskolelever redde for:

- Selv er jeg mest redd for å si noe offentlig og for sykdommer. Det at jeg er mer redd for sykdommer enn for døden, tror jeg kommer av at døden virker mer uvirkelig og langt borte, mens sykdommer kommer og går ustanselig, noen verre enn andre.

Lill

- Jeg er redd for at mennesker kan ødelegge jorda, jeg synes det er grunn til å tenke på det.

Svein

- Det jeg er mest redd for, er hunder, ikke de store schæferne, men de små tette grønlandshundene. Jeg tror det skriver seg fra da jeg var liten og ble litt av en sånn hund.

Camilla

- Når man er redd, tenker man alltid det verste. For eksempel mange som sitter i et fly tenker slik: «Hva om flyet styrtet nå?»

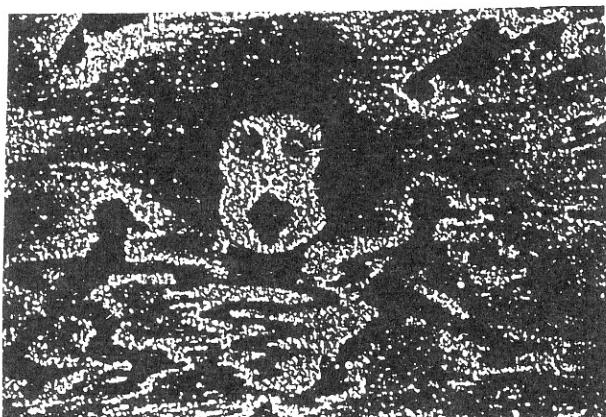
Truls

- Før var jeg redd for blautmyrer. Denne redse len kom sikkert av at jeg før 8-10 år siden gikk gjennom isen over et myrhull og fikk myr til skuldrene. Det var bare så vidt jeg ikke druknet i dette myrhullet.

Stine

Vi snakker med psykologen om redsel: —Hva er egentlig redsel?

- Vi kan vel si at det er et kroppslig og følelsesmessig ubehag. Ellers deler vi gjerne redselen inn i to slag. Når vi snakker om frykt, mener vi redsel som knytter seg til bestemte ting. Altså: Vi vet at vi er redd for bestemte ting - og kan skje personer osv. Denne slags redsel er lettest å hanskess med. Vanskligere er det vi kaller angst. Dette ordet bruker vi om den redselen som vi ikke kan bestemme eller knytte til noen bestemt. Den som er plaget av angst, føler seg truet og er redd for omgivelsene. En er altså redd, men kan ikke si at redselen kommer av noe bestemt.

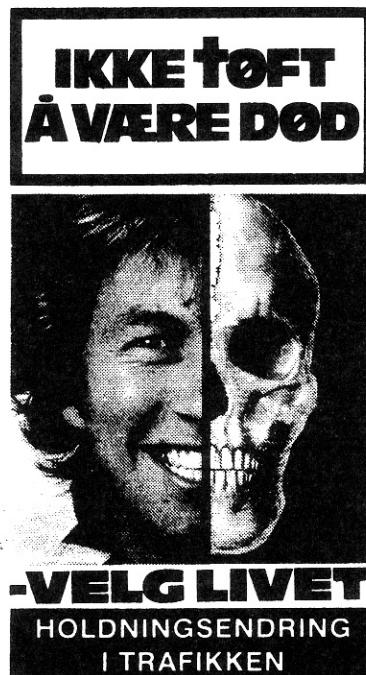

Skriv en tekst om hva du er redd for. Hvilke tanker har du om redsel. Velg selv en høvelig sjanger. Lag overskrift selv.

7 TRAFIKKULYKKER

Mange ungdommer har mistet livet i trafikkulykker.
Hvilke tanker gjør du deg når du ser dette bildet og når du hører eller leser om
slike ulykker? Hvorfor er ungdom den mest utsatte aldersgruppen ved slike
ulykker, tror du? Hva mener du kan gjøres for å redusere trafikkulykkene?

Overskrift: Trafikkulykker

8 VINDUENE STIRRET PÅ MEG

Nedenfor er begynnelsen på en fortelling. Skriv fortsettelsen.

Huset var gammelt. Vinduene var små og mørke, som øyne. De stirret uvennlig på meg. Hagen var gjengrodd. Fort åpnet jeg hageporten og fulgte stien opp til huset. Den var glatt etter regnværet. Store regndråper falt fremdeles fra trærne. Kanskje jeg burde snu? tenkte jeg nervøst. Nei, var jeg først kommet så langt, så... Jeg nådde fram til døra og banket på. Først forsiktig, så hardere. Døra gled sakte opp...

Overskrift: Lag overskrift selv.

9 FRAMTIDA

Om bare framtida kunne bli slik! Velg selv en sjanger som du synes passer. Du kan gjerne flette inn et dikt i teksten din.

Overskrift: Lag selv ei overskrift der ordet framtida er med.

Sett ord i grupper etter innhold og styrke – 1

bris	skybrudd	grisk	kuling	sparsommelig
dogfall	grådig	storm	trette	orkan
krangel	samtale	dusregn	gjerrig	diskusjon

- 1 Ovenfor står det 16 ord. Du skal ordne dem i fire grupper etter innholdet – altså fire ord i hver gruppe. Innenfor hver gruppe skal du så ordne ordene etter den «styrken» de har – først det ordet som har svakest betydning, og til slutt det ordet som har sterkest betydning.
- 2 Lag en overskrift til de tre ordgruppene som mangler overskrift.
- 3 Lag setninger der du bruker de fire ordene i hver ordgruppe. Bruk baksiden av arket.

	NEDBØR			
1	<i>dogfall</i>			
2	<i>dusregn</i>			
3	<i>hølregn</i>			
4	<i>skybrudd</i>			

Sett ord i grupper etter innhold og styrke – 2

føll	syl	mose	hare	bil	tiur
øks	lam	tre	ørn	ekorn	scooter
valp	elg	lyng	hammer	kråke	kalv
rein	skrujern	buss	busk	motorsykkel	spurv

- 1 Ovenfor står det 24 ord. Du skal ordne dem i seks grupper etter innholdet – altså fire ord i hver gruppe. Innenfor hver gruppe skal du så ordne ordene etter størrelsen på de tingene som ordene beskriver – først den minste tingen og til slutt den største. Når du er ferdig med dette, fører du ordene inn i skjemaet nedenfor, slik det er vist i eksemplet.
- 2 Lag en overskrift til de fem ordgruppene som mangler overskrift.
- 3 Lag setninger der du bruker de fire ordene i tre av ordgruppene. Bruk baksiden av arket.

	VERKTØY					
1	<i>syl</i>					
2	<i>skrujern</i>					
3	<i>hammer</i>					
4	<i>øks</i>					

Sett fremmedorda på rett plass

Fremmedord er ord som har kommet inn i språket vårt fra andre språk, og som stadig har noe fremmed over seg.

1. Det fremmede kan være at vi i orda finner bokstaver som c, q, w, z, x.

Her er noen eksempler: cicerone, quiz, whisky, zeppelin, xylofon.

2. Det kan være at trykket ikke ligger på første stavelse: bensin, stasjon, tomat. I gamle norske ord er det i usammensatte ord trykk på første stavelse.

3. Det kan være at orda ikke uttales slik de er skrevet. Eksempel: restaurant, arrangement, ajour, camping, walkman.

Vær oppmerksom på at stadig flere av fremmedordene også har fått lydrett skrivemåte. Her er noen eksempler: enket, skåre, sjanger, jus, kløtsj.

Mange av fremmedordene har blitt så vanlige i norsk at vi lett forstår dem. Ord vi ikke forstår, finner vi i fremmedordboka. For å løse oppgavene nedenfor har du kanskje behov for å bruke fremmedordboka.

Sett fremmedorda på rett plass

A otium, paddock, eksem, grotesk, dosent, alterert

Nedenfor ser du forklaringer til fremmedordene i rammen. Sett fremmedordene på rett plass.

1. Innhengning for hester
2. Opphisset, oppskaket
3. Unaturlig, overdrevet
4. Hvile, rolig liv
5. Universitetslærer
6. Utslett

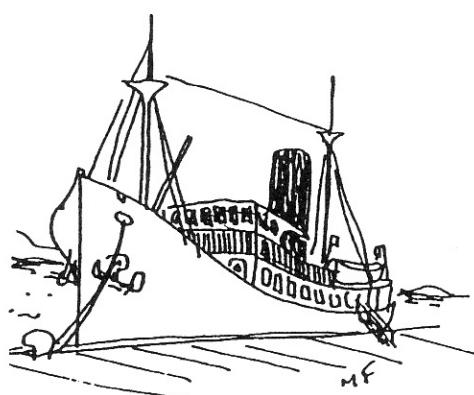
Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord.

Skriv ordet her:

B kranium, steril, lasaron, revelje, emblem, eremitt, fasade

Løs oppgaven på samme måte som oppgave A.

1. Morgensignal
2. Et merke
3. Forside (av f.eks. en bygning)
4. Landstryker, tigger
5. Eneboer
6. Hodeskalle
7. Bakteriefri

Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord som betyr *gjenskinn*. Skriv ordet her:

Skriv og syng – om mat

Kjøttkak'polkan -te kjøttkakas pris

1. Å e ein matglad mainn.

kjenne menya
i store bya.
Å gjæsta mange laind
som kokkeleringeskunsten kain.

Å smakt på vilt og tamt.

Åt så det knaka
i tainn og kjaka.
Mangt smakt no støgt og stramt.
Mangt lokta beint fram ramt.

Da drømt no æ om fat som var fylt
av kjøttkak opp te rainna,
kjøttkak som var av flæskfeitt forgylt
glinsaneš rett fra painna.

Kjøttkak anbefales, ja,
når magan er tom
og buksa blir rom.

Kjøttkak gjør dæ mætt og glad.
Ja, kjøttkak må ein nordmainn ha.

2. Om du e trøytt og sur, sjer mørkt på dagan, plages med magan: Prøv min vidunderkur som heile sakskomplekset snur.

Legg inn eit kjøttkakmål.
Spis ailt du makte,
tygg tungt og sakte.
Det gir dæ kraft som stål
Og stoppe aill slags gnål.

Kjøttkaka – lubbin, trillroinn og feit
det e mat som smake.
Kjøttkaka gjør dæ flirfoill og heit
får stämninga lätt i take'.

Kjøttkak e ei prima rætt.
Dein som e mager
blir roinn og fager.
Kjøttkak störke kropp og vætt.
Ja, kjøttkak e toppen rett og slætt.

Jon Hildrum

1 Gjør en undersøkelse om hvilken matrett elevene i din gruppe liker best. Skriv en sang eller en rap til ære for denne retten.

2 Slik vil jeg dekke et alle tiders festbord der favorittrettene mine skal stå på menyen. Skriv en tekst om dette festbordet, maten og måltidet.

Da Nitimen i NRK kåret Norges nasjonalrett, kom fårikål og kjøttkaker øverst på lista. Så ble det utlyst en visekonkurranse om å skrive viser til ære for disse to matrettene.

Kjøttkakepolkaen som står på denne siden, vant en av prisene, og Rolv Wesenlund gjorde et vellykket forsøk på å synge visa på trønderdialekt.

Melodi: Sigurd Jansen

Kryssordløsninger 3 – 2004

Bokmål

25 loddrett
i kryss A

A crossword puzzle grid with blacked-out squares and some letters filled in. The filled-in letters are as follows:

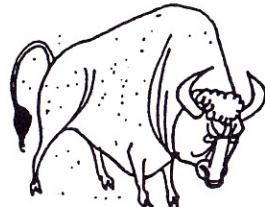
- Row 1: T, R, E, U, B, G, A, J, A
- Row 2: A, S, B, J, Ø, R, N, S, E, N
- Row 3: S, P, R, Ø, K, I, D, E, N, N
- Row 4: S, M, E, D, R, S, M, E, S, S, E, R
- Row 5: T, U, N, N, E, M, R, I, M, T, O
- Row 6: I, S, H, E, S, T, S, V, A, R, T
- Row 7: G, S, K, U, N, K, E, R, N, O, T
- Row 8: E, T, E, L, R, A, M, N, E, N, L, E
- Row 9: R, Å, N, D, E, F, E, R, I, E, L, R
- Row 10: I, L, T, E, R, T, R, I, N, N, E
- Row 11: R, K, A, T, T

The grid has several blacked-out squares, notably in the first column (rows 1-10), the second column (rows 1-10), the third column (rows 1-10), the fourth column (rows 1-10), the fifth column (rows 1-10), the sixth column (rows 1-10), the eighth column (rows 1-10), the ninth column (rows 1-10), and the tenth column (rows 1-10). There are also blacked-out squares in the first row (columns 11-15), the second row (columns 11-15), the third row (columns 11-15), the fourth row (columns 11-15), the fifth row (columns 11-15), the sixth row (columns 11-15), the eighth row (columns 11-15), the ninth row (columns 11-15), and the tenth row (columns 11-15).

1	2	3	4	5
H	A	V	E	T

6	S	7	T	8	Å	9	V	A	N	10	G	11	E	12	R
13	T	J	U	V	K	14	i	15	A	L	L	E	N		
16	I	R	U	S	E	T			17	R	A	V	I		
18	S	A	K	T	I		20	V	21	D	E	R	F		
23	O	K	I	É	K	1	24		25	R	U	R	27	G	
28	I	S	29	E	N	30	S	M	31	O	R	U	Q		
32	K	33	I	N	O	34	E	M	35	#	R	M	38	O	D
37	K	L	O	R	K	E			38	E	G	N			
40	S	T	R	É	S	39	S		41	E	I	N	44	G	E
44	A	R	M	R	T	45	É	N	42	E	N	I	47	S	
48	O	E	T	U	I	50		N	43	I	N	G			
54	K	I	O	S	K	56		A	57	58	59	60	61	62	E
63	S	K	R	A	L	N		N	64						
65	E	S	K	E	O	66	67	T	I	T	O	B	68	69	E
70	M	E	R	K	E			N	71	W	O	R	A		

Nynorsk

48 loddrett

**Rette tippetegn på kupongen
"Tipp Færøyord", side 5:**
b b c / a a b / a c c / b a b / c b a

B-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

Norsknytt

Norsknytt 4 - 2004

Innhold

- 1 Språk er morsomt
- 2 Kryssordløsninger Norsknytt 3 - 2004
- 3 Du er en god språkbruker
- 4 Færøyene med mange spør etter nordmenn
- 5 Tipp færøyord
- 6 Smått og stort om Færøyene
- 7 Velg dine favorittord
- 8 Sjangrene kjenner du
- 9 Lær av Holberg - skriv en monolog
- 10 Skriv om det og løs diskusjonsknuter
- 11 Elevene skal eksperimentere med drama
- 12 Fortell, fortell
- 13 Utrydningstruede ord
- 14 Stryk "tomme" ord
- 15 Aktivitetsark
- 16 Du forstår mange spanske ord
- 17 Spansk - et verdensspråk
- 18 Hulter til bulter-historier
- 19 Ordlek med palindromer
- 20 Små drypp fra lærer til lærer
- 21 Skriv-rett-ark, nynorsk
- 22 Norskryss 4 - 2004, nynorsk
- 24 Norskryss 4 - 2004, bokmål
- 26 Tentamensoppgaver i norsk, bokmål
- 30 Sett ord i grupper etter styrke og innhold
- 31 Sett fremmedorda på rett plass
- 32 Syng og skriv om mat
- 33 Kryssordløsninger 3 - 2004

SPEILET

Jeg ser
meg i speilet
Jeg ser
ikke ut

Jeg ser
heller
ut vinduet

Eskil